ZÁKLADNÍ ŠKOLA A MATEŘSKÁ ŠKOLA ČESKÉ VELENICE, ČSL. LEGIÍ 325

Program proti šikanování

Cíl programu

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne.

Odpovědnost za plnění programu

- na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci
- jeho koordinace je v kompetenci ŠMP
- za realizaci a hodnocení je odpovědný ředitel školy

Charakteristika šikanování

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese.

Podoby šikany:

- **Přímá šikana** může mít podobu fyzickou (např. bití), verbální (např. nadávky,), nebo neverbální (např. urážlivá gesta, kradení věcí nebo učebních pomůcek).

- **Nepřímá šikana** má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka. Nepřímá šikana je většinou nefyzická. Může zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace.

- Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, facebook.com apod. Rozesílání výhružných SMS nebo e-mailů. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak. Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení.

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje jednání, které žák může opětovat nebo jej zastavit. Pokud se žák nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Většina obětí šikany a jejích svědků se snaží situaci udržet co nejdéle v tajnosti, bojí se někomu svěřit. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání.

Komponenty programu:

1. **Zmapování situace** – analýza a evaluace
   při podezření nebo jakémkoli podnětu z řad dětí nebo jejich rodičů, který by mohl mít podobu šikany, pedagog upozorní školní poradenský tým na tuto skutečnost. Úkolem poradenského týmu je pak tyto podněty prošetřit a dát další pokyny k nápravě.
2. **Motivování pedagogů pro změnu**
   Seznámení se skutečným stavem šikany je základním motivačním prvkem určujícím budoucí změnu. Důležitým momentem je, že pedagogové výskyt šikany neodmítají a nevnímají jej jako své osobní selhání. Má-li být výuka žáků efektivní, je nutno pro ně zajistit bezpečné prostředí. Realizace školního programu proti šikaně vede k odstranění nežádoucího chování žáků.
3. **Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů**
   Pedagogové školy mají zájem dále se vzdělávat. V oblasti prevence se snažíme postupně vzdělávat celý tým. Dobrá komunikace jednotlivých pedagogů a vedení školy umožňuje pružně reagovat v krizových situacích.
   Předávání informací:
   - pravidelně - na poradách a pedagogických radách
   - průběžně – kdokoli z pracovníků ZŠ zaznamená jakékoli příznaky nezdravých vztahů a nevhodného chování mezi žáky, ihned je sdělí výchovné poradkyni, metodikovi prevence nebo vedení ZŠ
   - doplňování knihovny odbornými publikacemi, odborná školení
   - speciální školení (pro výchovné poradce a metodika prevence)
4. **Užší realizační tým**
   na škole je ustaven poradenský tým ve složení: výchovní poradci Mgr. Miroslava Čejková, Ing. Oldřich Kučera, metodik prevence rizikového chování Alena Popelová, třídní učitelé jednotlivých tříd
5. **Společný postup při řešení šikanování**
   V případě podezření na šikanu každý pracovník školy neprodleně oznámí tuto skutečnost školnímu metodikovi prevence a vedení školy
   Školní metodik prevence ve spolupráci s vedením školy, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže). V případě, že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne škola sama, určený pracovník postupuje podle

scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany škola řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména s PPP, SVP

(1) Situace, které zvládne škola sama
(a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu;
(b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program.
(2) Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku
(c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
(d) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
(e) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
(f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

(1) Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
    a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
    b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
    a. metoda usmíření;
    b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
    a. efekt metody usmíření;
    b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

(Komentář k jednotlivým krokům viz metodické doporučení nebo kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.)

(2) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)
Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí. V tomto případě nelze čekat na odborníka – specialistu, protože oběť je bezprostředně ohrožena na zdraví. Škola proto nejprve zakročí sama, vyřeší aktuální problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

A. První (alarmující) kroky pomoci
1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování
3. zalarmováni pedagogů na poschodí a informování vedení školy;

4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázáni kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Nápravná opatření

(1) Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů tato opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy);
- snížení známky z chování;
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.
Další výchovná opatření vychází z platného znění Školního řádu.

6. Primární prevence v třídních hodinách

Prevence není vázána pouze na třídnické hodiny, které má učitel dle svého uvážení zavedeny či nikoliv, ale probíhá celým vyučováním, kdy se učitel ve vhodné okamžiky zaměřuje na činnosti rozvíjející pozitivní vztahy a provádí zpětnou vazbu.
Žáci jsou seznamováni s následujícími tématy a jsou u nich rozvíjeny dovednosti:
• Co je a co není šikana.
• Co je a co není „bonzování“.
• Jakým způsobem se zastat oběti.
• Jak vhodným způsobem vyhledat pomoc dospělého.

7. **Primární prevence ve výuce**
   Prevence ve výuce vychází z faktu, že učitelé vnímají důležitost vytváření bezpečného prostředí ve třídě. Soustředí se na rozvoj pozitivních vztahů, umožňují rozvoj spolupráce a zpětnou vazbu. Žáci by měli znát a umět pracovat v kruhu, být otevřeni skupinové práci. Dokázali se vyjadřovat slušně a otevřeně při zpětné vazbě. Pracovníci školy se snaží vyhnout metodám a technikám, které zvyšují či vytvářejí napětí – ironizování, zesměšňování, častý křik, nenaplněné hrozby, srovnávání jednotlivých tříd a žáků.
8. **Primární prevence ve školních a mimoškolních programech mimo vyučování**
   Stejným způsobem jako ve škole, tak i mimo ni, pracovníci školy provádějí prevenci. Jsou si vědomi důležitosti preventivního působení při všech činnostech organizovaných školou.
9. **Ochranný režim**
   Školní řád stanoví pravidla chování ve škole, zakazuje násilí žáků vůči spolužákům a stanoví způsob potrestání. V souladu s pracovním řádem je zajištěn dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, a to hlavně v prostorách, kde by k šikanování mohlo docházet.
10. **Spolupráce s rodiči**
    Snahou školy je neustále zefektivňovat spolupráci s rodiči následujícími prostředky:
    - spolupráce při řešení problémů
    - vzájemné informování
    - zapojení rodičů do akcí školy
    - konzultační hodiny výchovného poradce a školního metodika prevence.

    Škola je otevřená návštěvě rodičů kdykoliv v průběhu dne. Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce školního metodika prevence, vedení školy, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. V průběhu vyšetřování nebo bezprostředně po skončení jsou prokazatelně seznámeni zákonní zástupci žáků se situací, je jim nabídnuta pomoc (sepsání záznamu rozhovoru jednání s rodiči).
11. **Školní poradenské služby**
    Poradenské služby na škole poskytují: výchovní poradci Ing. Oldřich Kučera, Mgr. Miroslava Čejková a školní metodik prevence Alena Popelová v konzultačních hodinách nebo kdykoliv po domluvě.
12. **Spolupráce se specializovanými zařízeními**
    Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména: se zřizovatelem, PPP, SVP, Policií ČR, dětským lékařem, sociálním odborem a OSPOD a okresním metodikem prevence
13. **Vztahy se školami v okolí**
    V případě potřeby je naše škola ochotná spolupracovat na řešení šikany se všemi zúčastněnými.

Za realizaci zodpovídá:	Ing. Oldřich Kučera ředitel školy
Vypracovala:	Alena Popelová školní metodik prevence

Aktualizováno 1. 1. 2026